

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทละครแอนติโกนี (Antigone) ของโซโฟคลีสแต่งขึ้นในปีที่ 442 ก่อนคริสตกาล โดยได้ดัดแปลงขึ้นจากตำนานกรีกเดิมเพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้งทางความเชื่อในศาสนาในยุคของเขา บทละครบทนี้ได้มีอิทธิพลทำให้นักแต่งบทละครในยุคต่อมา เช่น ฌอง อานูย และมักนี รัตนิน กับสุชาวดี ตันตวณิช เกิดแรงบันดาลใจในการนำเอาตำนานแอนติโกนีมาใช้ดัดแปลงเป็นบทละครเพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองในยุคของตนด้วยเช่นกัน โดยที่สภาพความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองมีลักษณะบางส่วนที่คล้ายคลึงกันกับในยุคของโซโฟคลีส กล่าวคือ มีความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจปกครองในรัฐ และผู้อยู่ใต้ปกครองในรัฐ ฌอง อานูย แต่งบทละครองติกอน (Antigone) ขึ้นในปี ค.ศ. 1942 ซึ่งเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อเสนอทัศนะเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในขณะที่ยุโรปกำลังยึดครองประเทศฝรั่งเศส และมักนี รัตนิน กับสุชาวดี ตันตวณิช ก็ได้ดัดแปลงบทละครอันตราคนีจากบทละครองติกอนของอานูยในปี พ.ศ. 2519 เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองในขณะที่เกิดความขัดแย้งสูงระหว่างผู้มีอำนาจปกครองและผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม โซโฟคลีส อานูย และมักนี รัตนิน กับสุชาวดี ตันตวณิช ก็ได้เสนอทัศนะบางประการที่แตกต่างกันออกไปด้วยเช่นกัน ต่างจึงได้ดัดแปลงองค์ประกอบบางส่วนของบทละครเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของตน และเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย ได้ดียิ่งขึ้น ลักษณะที่ร่วมกันและลักษณะที่แตกต่างกันของบทละครทั้งสามบทในแง่ที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและการเมืองนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจนำมาศึกษาวิจัย

วัตถุประสงค์

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในบทละครทั้งสามบทในการนำเอาตำนานแอนติโกนีมาใช้เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมือง ซึ่งเกิดจากลักษณะร่วมทางสังคมและการเมืองบางประการที่เป็นสากล และลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากสภาวะของสังคมและการเมืองอันผิดแผกกันออกไปในแต่ละยุคแต่ละถิ่นที่ ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจการรับอิทธิพลในการนำเอาตำนานแอนติโกนีมาใช้เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมือง และเพื่อเสนอความสำคัญ และคุณค่าของบทละครแต่ละบทที่นำมาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาบทละครคลาสสิกของกรีกคือ แอนติโกนี ที่แต่งโดย โซโฟคลีสหนึ่งบท ซึ่งใช้ตำนานแอนติโกนีเพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองเป็นเรื่องแรก และบทละครปัจจุบันสองบท บทหนึ่งได้แก่ องติกอน (Antigone) แต่งโดย ฌอง อานูย ชาวฝรั่งเศส และอีกบทหนึ่งคือ อันตราคินี ซึ่งดัดแปลงขึ้นจากบทละครองติกอนโดยมีกนี รัตนิน กับสุชาวดี ตันทวนิช ทั้งนี้ กระทำโดยการศึกษา บริบททางสังคมและการเมืองของบทละครทั้งสามบทดังกล่าวประกอบกันไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการทำวิจัยนี้ บทละครแอนติโกนี ของโซโฟคลีสที่นำมาศึกษา ใช้ฉบับที่แปลโดย K.L. Knickerbocker และ H. Willard Reninger ใน Interpreting Literature พิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ.1978 ที่นิวยอร์ก โดยสำนักพิมพ์ Holt, Rinehart and Winston ส่วนบทละคร องติกอน (Antigone) ของ ฌอง อานูย (Jean Anouilh) ได้ใช้ฉบับที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Didier เขียนคำอธิบายโดย Raymond Lambreux พิมพ์ที่ประเทศเบลเยียมในปี ค.ศ.1964 และบทละครของมีกนี รัตนิน กับสุชาวดี ตันทวนิช ได้แก่เรื่อง อันตราคินี : ผู้มีไฟไม่สิ้นสุด ใช้ฉบับที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ.2525 ที่กรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ ได้ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองร่วมสมัยกับบทละครดังกล่าว และศึกษาบทวิเคราะห์วิจารณ์ที่เกี่ยวกับบทละคร ทั้งนี้ ผู้ทำวิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และวิจารณ์บทละครทั้งสามบทจากข้อมูลดังกล่าวด้วย

ตำนานแอนทิโกนี

ก่อนที่ไซโฟคลีสจะแต่งบทละครแอนทิโกนี ในปี 442 ก่อนคริสตกาลนั้น ได้มีเรื่องราวเกี่ยวกับตระกูลของแอนทิโกนีปรากฏอยู่ในบางโศกนาฏกรรมของกรีกหลายบท โฮเมอร์ (Homer: ศตวรรษที่ 9 ก่อนคริสตกาล) ได้กล่าวถึง เอติปัสและชะตากรรมของเขาไว้ในโศกนาฏกรรม *Iliad* และ *Odyssey*¹ นอกจากนี้บางส่วนของมหากาพย์ของสเทซิคอร์ส (Stesichorus : ปลายศตวรรษที่ 7 - ต้นศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล) ได้กล่าวถึง โจคาสตาแตกต่างไปจากเรื่องราวในบทละครของไซโฟคลีส โดยที่โจคาสตาในมหากาพย์ดังกล่าวนี้ ได้เป็นผู้ที่ตัดสินข้อพิพาทระหว่างอิทีโอคลีส และ โพลีไนซิส ในที่สุด โพลีไนซิสจึงตกลงรับเอาสมบัติซึ่งเป็นมรดกจากเอติปัสเพื่อแลกกับสิทธิในการครองบัลลังก์ พินดาร์ (Pindar : 518-438 ก่อนคริสตกาล) กล่าวถึงทายาทชายของโพลีไนซิสใน *Second Olympian*² และยังมีมหากาพย์บางบทที่กล่าวถึงการเดินทัพของโพลีไนซิส และกล่าวถึงเฮมอน คู่หมั้นของแอนทิโกนี โดยแตกต่างไปจากในบทละครแอนทิโกนีของไซโฟคลีส กล่าวคือ เฮมอนได้เสียชีวิตลงก่อนเอติปัส³ เรื่องราวของแอนทิโกนีปรากฏชัดเจนขึ้นในตอนท้ายของบทละคร *Seven Against Thebes* ของเอสคิลัส (Aeschylus: 525-456 ก่อนคริสตกาล) ซึ่งแต่งขึ้นในปี 467 ก่อนคริสตกาลก่อนบทละครแอนทิโกนีของไซโฟคลีส ตามหลักฐานเท่าที่

¹Robert J. Milch, *Sophocles: King Oedipus, Oedipus at Colonus, Antigone: Notes* (Lincoln : Cliff's Notes Inc., 1965), p.22.

²George Steiner, *Antigones* (Oxford : Oxford University Press, 1986), pp.111-112.

³Philip Whaley Harsh, *A Handbook of Classical Drama* (Stanford : Stanford University Press, 1948), p.102.

ปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน บทละคร Seven Against Thebes นี้ จบลงที่มีคำประกาศของครีออน ห้ามฝังศพ โพลีโนซีส และแอนทิโกนีก็ได้ประกาศที่จะกระทำการฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าวในขณะที่อิสเมนี ไม่ขอร่วมมือด้วย เดิมทีจึงเป็นที่เชื่อกันว่า โซโฟคลีสจะได้ต้นเค้าของบทละครแอนทิโกนีมาจาก ส่วนหนึ่งของบทละคร Seven Against Thebes ของเอสคิลัส แต่ต่อมาได้มีการพิจารณาอีกอันใหม่ว่า บทละครเรื่องนี้จะจบลงเพียงแต่ฉากการคร่ำครวญของลูกคู่เกี่ยวกับการตายของ โพลีโนซีสและ อิกทีโอคลิส เนื่องจากบทละครบทนี้เป็นบทสุดท้ายของ trilogy หรือละครชุดสามเรื่องของ เอสคิลัส ซึ่งประกอบไปด้วย บทละคร Laius เป็นบทแรก และ Oedipus เป็นบทที่สอง ดังนั้น การตายของ โพลีโนซีสและอิกทีโอคลิสจึงแสดงให้เห็นว่า ตระกูลของ ไลอัสได้สิ้นสูญลงแล้วตามคำสาปของเทพเจ้า เพื่อเป็นการลงโทษที่ไลอัสได้ลักพาตัวบุตรชายของพีลอปัส (Pelops) ไป ฉากการปรากฏตัวขึ้นมาของแอนทิโกนีและอิสเมนี จึงดูจะเป็นการขึ้นต้นเรื่องใหม่มากกว่า ซึ่งไม่ใช่ การจบเรื่องที่เหมาะสมสำหรับบทละคร Seven Against Thebes อันเป็นบทละครบทสุดท้ายของละครชุดสามเรื่อง หรือ Trilogy นี้ ดังนั้นจึงเป็นที่เชื่อกันว่า ตอนจบของบทละครเรื่องนี้ ที่เกี่ยวกับแอนทิโกนีและอิสเมนีนั้น น่าจะเป็นฝีมือการเติมแต่งของนักประพันธ์รุ่นหลัง ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครแอนทิโกนีของ โซโฟคลีส ⁴

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่เชื่อกันว่า โซโฟคลีสได้แต่งบทละครแอนทิโกนีขึ้น โดย ได้ต้นเค้ามาจากตำนานเกี่ยวกับตระกูลของแอนทิโกนีซึ่งปรากฏในมหากาพย์ของกรีกก่อนหน้านั้น ดังได้กล่าวมาแล้วผนวกกับจินตนาการของเขา ทั้งนี้เพื่อเสนอทัศนะบางประการต่อสังคมร่วมสมัย ดังนั้น จึงปรากฏเป็นบทละครแอนทิโกนีที่ทำให้ตำนานแอนทิโกนีเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบันนี้

เรื่องราวของแอนทิโกนีดังที่ปรากฏในบทละคร Antigone (ปีที่ 442 ก่อนคริสตกาล) บทละคร Oedipus the King (ปีที่ 430 ก่อนคริสตกาล) และบทละคร Oedipus at

⁴ Aeschylus, Prometheus Bound and Other Plays, trans. Philip Vellacott (Middlesex : Penguin Books Ltd., 1987), p.16.

Colonus (ปีที่ 406 ก่อนคริสตกาล) ซึ่งแต่งโดย โซโฟคลีส ก็มีรายละเอียดแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย แต่ก็พอสรุปได้ว่า แอนทิโกนี เป็นธิดาของกษัตริย์เอดิปัส (Oedipus) ผู้ครองนครธีบส์ (Thebes) และโจคาสตา (Jocasta) ผู้ซึ่งเป็นทั้งมารดาและมเหสีของเอดิปัส หลังจากที่เอดิปัสได้รู้ความจริงเรื่องนี้ก็ได้ทำให้ธิดาของตนบอด และในที่สุด เขาก็ขอให้ครีออนเนรเทศเขาออกจากนครธีบส์ เป็นขอกานเร่ร่อนไปโดยมีแอนทิโกนีติดตามไปช่วยดูแล จนกระทั่งเอดิปัสเสียชีวิตลงที่เมืองโคโลนิส (Colonus) ไกลนครเอเธนส์ ซีธีอัส (Theseus) กษัตริย์แห่งเอเธนส์ได้จัดการฝังศพของเขาให้เนื่องจากเทพอพอลโล (Apollo) ได้กล่าวว่า ที่ใดซึ่งเป็นที่ฝังศพของเอดิปัสจะได้รับพระพรจากเทพเจ้า จากนั้นซีธีอัสก็ได้ส่งแอนทิโกนีและอิสเมนี (Ismene) น้องสาวของเธอซึ่งมาแจ้งข่าวเรื่องพรของเทพอพอลโลกลับไปยังนครธีบส์

ทางด้านนครธีบส์ หลังจากที่เอดิปัสเดินทางออกไปแล้ว บุตรชายทั้งสองของเขา คือ โพลีโนซีส (Polynices) และอีทีโอคลีส (Eteocles) ตกลงกันว่า จะร่วมกันครองบัลลังก์ แต่ทว่าต่อมาทั้งสองเกิดแย่งชิงอำนาจกัน ในที่สุดอีทีโอคลีสชนะเป็นฝ่ายได้ครองบัลลังก์ ส่วนโพลีโนซีสต้องออกจากนครธีบส์ไป โพลีโนซีสได้หนีไปอยู่ที่นครอาร์โกส (Argos) และต่อมาสามารถรวบรวมพรรคพวกจากนครต่าง ๆ มาได้ทั้งสิ้น เจ็ดกองทัพ แล้วจึงยกทัพมาหวังจะยึดนครธีบส์คืน โดยที่โพลีโนซีสได้ไปที่เมืองโคโลนิสก่อนเพื่อขอให้เอดิปัสสนับสนุนฝ่ายตน เนื่องจากมีเทพพยากรณ์ว่าฝ่ายที่เอดิปัสเห็นชอบด้วยนั้นจะเป็นผู้ชนะ แต่เอดิปัสไม่ยอมยกโทษที่โพลีโนซีสมิได้ใส่ใจดูแลในระหว่างที่เขาต้องเดินทางเร่ร่อนขอกาน นอกจากนี้ เขายังทำนายว่าโพลีโนซีสจะต้องแพ้สงครามและโพลีโนซีสกับอีทีโอคลีสจะต้องตายด้วยน้ำมือของกันและกัน อย่างไรก็ตาม โพลีโนซีสก็ยังไม่ละความตั้งใจที่จะยึดนครธีบส์ และได้ขอร้องให้แอนทิโกนีฝังศพเขาให้ด้วยหากเสียชีวิตลง เมื่อเกิดการสู้รบกันขึ้นระหว่างกองทัพทั้งเจ็ดและนครธีบส์ โพลีโนซีสและอีทีโอคลีสต่างก็ฆ่ากันเองในสงคราม และกองทัพของฝ่ายอีทีโอคลีส คือนครธีบส์นั้นก็ได้รับชัยชนะดังคำทำนายของเอดิปัส

ครีออน (Creon) ซึ่งเป็นพี่ชายของโจคาสตาได้ขึ้นครองราชย์ต่อมา และได้ประกาศให้ปล่อยศพของโพลีโนซีสซึ่งเป็นศัตรูของนครธีบส์ทิ้งไว้ให้เป็นเหยื่อของแร้งกา โดยห้ามมิให้ผู้ใดแตะ

ต้องหรือทำพิธีฝังศพใด ๆ หากใครฝ่าฝืนจะมีโทษถึงประหารชีวิต ส่วนศพของอิกทีโอคลิสนั้น เขาได้ประกอบพิธีศพให้อย่างสมเกียรติในฐานะผู้ปกป้องนครธีบส์ไว้

แต่ตามขนบธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมาว่าศักดิ์สิทธิ์ดั้งเดิมของเทพเจ้านั้น การฝังศพถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดที่ทุกคนจะต้องกระทำต่อศพที่พบเห็น ไม่ว่าศพนั้นจะเป็นศพของคนแปลกหน้าหรือญาติสนิท ทั้งนี้ก็เพราะวิญญาณของผู้ตายที่ไม่ได้รับการฝังนั้น จะไม่สามารถข้ามแม่น้ำสติกซ์ (Styx) ไปยังยมโลกได้ จะต้องเฝ้ารอนและล่องลอยไปโดยไม่รู้จบมิได้หยุดพักผ่อนเลย⁵ ดังนั้น การที่ครีออนห้ามมิให้ผู้ใดฝังศพโพลีโนซิสโดยจะถือว่าผู้เฒ่ากระทำความผิดจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แอนทิโกนีต้องการจะฝังศพพี่ชายของเธอ ส่วนนิสเมนีส์กลัวบทลงโทษของครีออน และจึงปฏิเสธที่จะร่วมมือด้วย ในที่สุดแอนทิโกนีก็ออกไปฝังศพโพลีโนซิสโดยลำพังและถูกจับได้ ครีออนตัดสินให้ขังเธอไว้ในถ้ำแห่งหนึ่งไปจนตาย ถึงแม้ว่าเฮมมอน (Haemon) บุตรชายของเธอซึ่งเป็นคู่หมั้นของแอนทิโกนีจะพยายามกีดทานก็ไม่เป็นผล แอนทิโกนีได้ฆ่าตัวตายในถ้ำนั้นในที่สุด และเฮมมอนก็ได้ฆ่าตัวตายตามเธอไป อันเป็นผลให้ยูริดีซี (Eurydice) มารดาของเธอฆ่าตัวตายตามไปด้วยเพราะความเสียใจ ครีออนสำนึกผิดในที่สุดและต้องมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างเดียวตาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵Edith Hamilton, Mythology (Massachusetts : Little, Brown & Company, 1969), p.263.